

علم باید هویت دینی داشته باشد/ علم دینی؛ در کشاکش قرائت ها

علیرضا شجاعی زند گفت: پروژه دینی سازی علم یک مبادرت منفعلانه است. ظاهر فعال گرایانه ای دارد ولی به شدت دستخوش انفعال است. این انفعال ناشی از بزرگ پنداشتن زیاد علم است.

علیرضا شجاعی زند گفت: پروژه دینی سازی علم یک مبادرت منفعلانه است. ظاهر فعال گرایانه ای دارد ولی به شدت دستخوش انفعال است. این انفعال ناشی از بزرگ پنداشتن زیاد علم است.

به گزارش خبرنگار مهر، ششمین پیش نشست همایش نظریه علم اسلامی و کاربردی آن در نظام آموزش و پرورش با عنوان «علم دینی؛ در کشاکش قرائت ها» با سخنرانی حجت الاسلام حمید پارسانیا و علیرضا شجاعی زند در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران برگزار شد.

علیرضا شجاعی زند در ابتدای این نشست گفت: عنوان بحث نشان می دهد هر دو طرف امکان و ضرورت علم دینی را پذیرفته اند و حال در قرائت آن تفاوت دارند. اما من اساساً چون و چرایی در علم دینی دارم. من قائل به عدم امکان علم دینی نیستم و تلاش هایی که تاکنون شده است را می توان علم دینی تلقی کرد. هر گاه علم، علم ناب نباشد و دست خوش جهت گیری شود، یک نوع علم دینی است. امکان علم دینی را نمی توان نفی کرد، اما محصل و مفید بودن آن را می توان نفی کرد. حتی می توان گفت بحث علم دینی برای علم و دین مضر است.

وی ادامه داد: اینکه تمدن اسلامی بدون علم دینی محقق نمی شود، گزاره درستی نیست. موضع من در مخالفت با علم دینی با کسانی که با مبانی دیگری به مخالفت با علم دینی می پردازند، فرق می کند.

وی افزود: بنده با اسلامی کردن دانشگاه موافق هستم. لازمه این امر، دینی کردن علم نیست. اسلامی کردن دانشگاه یعنی اسلامی کردن فضا، استاد و دانشجو.

شجاعی زند گفت: من با هدف و غایت دانشگاه که انسان سازی است به جد موافق هستم. دانشگاه هم نیاز به علم دارد و هم پرورش. از سوی دیگر با تحول در علوم انسانی و بومی سازی علم و تلاش برای رسیدن به تولید علم به شدت موافقم. اما اگر تعریض به علم دینی می کنم با مواردی که عرض کردم مخالف نیستم. معتقدم پیش فرض عناصری که اشاره کردم، علم ناب است نه علم دینی.

وی ادامه داد: چون و چرایی ما به علم دینی به معنی تحدی به قلمرو دین نیست و تردیدی بر شمولیت اسلام ندارم و بحتم ناظر به دین حداقلی و حداکثری نیست.

وی افزود: من معتقد به عقل گرایی و عقل پذیری اسلام و پیوند اسلام و رئالیسم هستم. اسلام قائل و مروج رئالیسم است و رئالیسم را هم نباید به هستی شناسی ماتریالیستی تقلیل دهیم.

شجاعی زند گفت: با این مقدمات موقعیت بنده نسبت به بحث مشخص شد.

وی ادامه داد: پروژه دینی سازی علم یک مبادرت منفعلانه است. ظاهر فعال گرایانه ای دارد ولی به شدت دستخوش انفعال است. این انفعال ناشی از بزرگ پنداشتن زیاد علم است. فکر می کنند علم همه چیز هستی است. علت آن هم فضایی است که مدرنیته ایجاد کرده است.

وی افزود: علم یکی از مسیرهای شناختی بشر است، اما بشر واجد حوزه ها و ساحات عدیده ای است و تنها یکی از آن حوزه معرفت است. نباید حوزه معرفت به همه عرصه ها سایه بیاندازد. معرفت منحصر در علم نیست. ما فکر کردیم علم آنقدر بزرگ است که اگر بخواهیم زندگی را به دست بگیریم باید علم را از آن خود کنیم.

شجاعی زند گفت: انفعال دیگر این است که ما پذیرفته ایم، صاحب اختیار جریان علم، غرب است و هرکس این جلوداری را نمی پذیرد باید راه خود را جدا کند. این گزاره معیوبی است که غرب جلودار علم است. علم تعلق به هیچ جغرافیا و تمدن و ایدئولوژی ای ندارد. علم متعلق به بشریت است. لذا علم دینی دستخوش این دو انفعال است که عرض کردم.

وی ادامه داد: انسان غیرایدئولوژیک و فرهنگ، دولت و توسعه غیر ایدئولوژیک و حتی تکنولوژی و مدیریت بدون اقتضا وجود ندارد. ایدئولوژیک بودن اینها را عارضه نمی دانم اما معتقدم علم باید غیر ایدئولوژیک باشد. این گمان نرود که اگر با علم دینی مخالفت می کنم، می خواهم دست و پای دین را از تمام ساحات کوتاه کنم.

وی افزود: جایی که عرصه حضور ایدئولوژی و دین نیست نباید آن را وارد کنیم. آثار سو مداخله دین در این امور، غیر از اینکه باعث نقض غرض است، باعث می شود دین حق زیان ببیند. آنچه به ایدئولوژی نیاز دارد عمل انسان است نه علم. جای ایدئولوژی را باید در موقعیت خود بشناسیم. علم به تنهایی نمی تواند زندگی را اداره کند.

شجاعی زند گفت: معتمد آقای جوادی آملی قائل به شرافت و استقلال علم و علم دینی هست چون قول و فعل خداوند است. اما اگر دین را اخلاق و اعتقاد و احکام در نظر بگیریم، علم در آن جای نمی گیرد.

وی افزود: دینی سازی علم، اثری در علوم انسانی و اثری در علوم دقیقه دارد. پیامد آن در علوم دقیقه باید نگاه خلقتی و آیاتی باشد. این نگاه آیا باید مقدم بر مطالعات علمی باشد یا مآخر و نتیجه مطالعات علمی است؟ باید گفت اثر خلقتی روی علم نیست بلکه روی عالم است.

حجت الاسلام پارسانیا در ادامه این نشست گفت: بنده با صحبت های دکتر شجاعی زند موافقم. ایشان قرائتی از علم دینی را ارائه می کند که خیلی از آسیب ها در آنجا وارد است. نسبت به این مسئله موافقم که فرمودند اگر علم دینی به این معنا باشد که ایدئولوژی در علم دخالت کند، این امر مفیدی نیست و مضر است.

وی ادامه داد: علم در بیان آقای شجاعی زند برابر با Science است. اگر حوزه ایدئولوژی را حوزه ارزش ها بدانیم، این ارزش ها باید بیرون قرار بگیرند. تفکیک بین دانش و ارزش و تفکیک بین علم و ایدئولوژی همواره وجود داشته است.

وی افزود: دین، ایدئولوژی ای است که می گوید از علم استفاده کنید و با علم هماهنگ عمل می کند. ایدئولوژی بالذات با علم درگیر نیست و دین می گوید علم را ولو از اهل نفاق بگیرید و یا علم را حتی از چین بگیرید. لذا دین اسلام از علم استقبال می کند.

پارسانیا گفت: بر اساس برخی تعاریف ما می توانیم ایدئولوژی علمی و غیر علمی داشته باشیم. شما اگر علم را مقید به دانش تجربی کردید، فقط گزاره های هستی شناسی آزمون پذیر هویت علمی پیدا می کنند و گزاره های ارزشی و متافیزیکی غیر علمی می شود.

وی ادامه داد: ما با معرفت حسی نمی توانیم در مورد ارزش ها و متافیزیک صحبت کنیم، اما می توانیم با معرفت عقلی در این مورد داور کنیم. اگر برای علم ذات قائل باشیم، علم به این معنا با ایدئولوژی منافات ندارد. ما دین علمی و دین غیرعلمی داریم و این منوط به این است که موضع خود را در قبال علم مشخص کرده باشیم.

وی افزود: دین مجموعه ای از عقاید و اخلاق و افعال است که اخلاق و عقیده فعل درونی است و مثلاً سخن گفتن فعل بیرونی است. اگر اخلاق و رفتار و عقیده ما که خدا از ما می خواهد مطابق با اراده خدا باشد، این دین است. آنچه خدا با اراده تشریحی خود از ما می خواهد مجموعه ای از ارزش هاست که آن دین است.

پارسانیا گفت: بحث دوم این است که دین همین ارزش هاست و علم دینی یعنی علمی که دین از شما می خواهد. مثلاً کاربرد برخی علوم، غیر دینی است. تجسس کردن در احوال افراد علم است اما غیردینی است. به دنبال علم نافع رفتن، دینی است. نافع بودن را هم او تعریف می کند. علمی که نیاز جامعه است دینی است.

وی ادامه داد: ما بر اساس تعریفی که از علم داریم می توانیم علم دینی و غیر دینی داشته باشیم. علم وقتی می خواهد در خارج موجود شود، انگیزه هایی می خواهد، اگر این انگیزه ها دینی باشد، می شود علم دینی.

وی افزود: به لحاظ دیگری می توانیم بگوییم که علم دینی است و آن امر دینی است. دین، وحی و عقل نیست ما با علم و عقل و حس دین را می شناسیم. اما وحی یک امر دینی است. یکی از راه های شناخت علم دینی و غیردینی این است که تجویزی (توسط دین) باشد. اما در راه های دیگر خود دین دخالت ندارد، بلکه امر دینی دخالت دارد.

علیرضا شجاعی زند در ادامه این نشست گفت: اگر ما با علم غربی مخالف هستیم به این خاطر است که عقبه های متافیزیکی غلطی دارد. علم غربی متافیزیک متقنی ندارد. دوستان به غلط متافیزیک را مربوط به دین می کنند. اگر به اعتبار اینکه ما متافیزیک خود را از دین گرفته ایم، علم را دینی بنامیم، این نامگذاری بی مسمایی است.

وی ادامه داد: در ۱۰ حیطه علم می تواند با دین ارتباط داشته باشد. یکی اینکه مسئله شناسی ما تحت تأثیر گرایشات و تعلقات ماست. در مواردی تأثیر دین بر علم مفید است مثل انگیزه بخشی. تأثیرات دین بر علم در برخی موارد مثل به کارگیری و محل مصرف علم هم مطرح است و اینجا نقش دین خیلی تعیین کننده است.

وی افزود: آیا در این موارد اصرار و حجیتی وجود دارد که به دلیل این استفاده ها ما اسم علم را دینی بگذاریم؟ هیچکدام از این استفاده ها ماهیت علم را عوض نمی کند.

حجت الاسلام پارسانیا در ادامه نشست گفت: متافیزیک می تواند دینی یا غیردینی باشد. ما یک علم در مقام تحقق داریم و می گوئیم این علم است. همه کسانی که مدعی علم اند به علم دست نیافته اند اما همه دنبال علم هستند. تناقض اگر پیش بیاید حتماً یک جهل یا یک خطا وجود دارد. ما گاهی گرفتار خطا می شویم که آنچه علم نیست را علم می دانیم.

وی ادامه داد: متافیزیسین ها گرفتار خطا می شوند. یک متافیزیک می تواند راه را برای دیندار شدن باز کند یا ببندد. حقیقت متافیزیک دین نیست. ما در خارج متافیزیک های مختلفی را می بینیم و بر اساس هرکدام آنچه در خارج محقق می شود آمیزه ای از درست و غلط است و راه دیندار شدن را می بندد.

وی افزود: متافیزیک علم است و ضوابط خود را دارد. ما دین را بر اساس علم می شناسیم. اگر می گوئیم متافیزیک دینی و غیردینی است به این منظور نیست که باید متافیزیک را از دین گرفته باشیم. ایدئولوژی اسیر علم است و علم است که باید بگوید، ایدئولوژی درست است یا غلط است. علم و متافیزیک جهانی است اما در جهان واقع علم غلط و علم درست داریم.

پارسانیا در پایان گفت: اگر می خواهید دانشگاه دینی باشد، علم باید هویت دینی داشته باشد و متافیزیک آن از دین باشد.